

CARETTA CARETTA TARTIŞMALARINA SON NOKTA

derin dünya

Kızgın kumlardan serin sulara koştığımız keyifli bir tatil dönemini geride bırakmak üzereyiz. Güneşli günlere ve dalga seslerine tamamen veda etmeden önce tatilciler ile doğa aktivistleri arasında sık sık tartışmalara neden olan Caretta Caretta vakalarına dair açıklayıcı bir yazının hem hepimiz için faydalı olacağına, hem de deniz kaplumbağalarına yönelik ardı arkası kesilmeyen asılsız suçlamalara son noktayı koyacağına inanıyorum.

National Geographic

Türkiye, Akdeniz'de yuvalayan iki deniz kaplumbağası türüne de ev sahipliği yapıyor. Bunlardan biri *caretta caretta* olarak bilinen iribaş deniz kaplumbağası; diğeryse sıkça karşılaştığımız fakat çoğumuzun latince manasına aşına olmadığı yeşil deniz kaplumbağası (*Chelonia mydas*). Türkiye, Akdeniz'de nesli tehlike altında bulunan bu iki türün yuvalandığı ve yaşam sürdüğü merkezler arasında oldukça önemli bir konuma sahip. Yıllardır sahil kasabalarında kaplumbağalarla iç içe yaşayıp son zamanlarda yaşanan tartışmalara konu olan sorunlardan hiçbirini yaşamamış olmamıza rağmen, iki sezondur ısırlan ısırlana. Haberlerin de etkisiyle üç ana grup oluşmuş durumda: Kaplumbağalar için endişelenenler, kendi sağlığı için endişe eden tatilciler ve turizmin sekteye uğramasından dolayı endişelenen turizmciiler. Peki aslında olan biten ne? Bu durumun asıl sorumlusu deniz kaplumbağaları mı yoksa insanlar mı?

DEKAMER'in daha önceki açıklamasında da belirtmiş olduğu üzere ısıрма/ısırlıma vakalarında rol oynayan tek tür iribaş deniz kaplumbağası. Doğal rutinlerinde de yengeç, balık gibi etli canlılarla beslenen bu tür, yeşil deniz kaplumbağalarının aksine etçil bir yapıya sahip. Özellikle üstünde durulması gereken nokta ise bu canlıların normal şartlarda insan etine karşı bir açlık beslemesinin söz konusu olmaması. Isırılma vakalarının son bulması için alınması gereken önlemler ise esasında oldukça basit. Öncelikle ne deniz kaplumbağalarını ne de diğer vaban hayvanlarını hiçbir şekilde beslemememiz gerekiyor. Bir diğer çözüm yolu ise doğaya organik de olsa hiçbir şekilde atık bırakmaktan geçiyor. İnorganik atıklar bu canlılarda ölüm ve yaralanmalara yol açarken, organik atıklar da kirliliğe ve aynı zamanda pasif beslenme noktalarının oluşmasına yol açıyor. Yapılması gereken bir diğer davranış ise, kaplumbağalara yaklaşmamak. Basitçe onları kendi habitatlarında taciz etmemek. Bunun yanı sıra, kaplumbağalar akciğer solunumu yaptıklarından dolayı nefes alabilmek için deniz yüzeyine çıkmak zorundalar. Yukarıya doğru gelen bir kaplumbağa gördüğümüzde panikleyp üstüne gitmek gibi bir hata da yapılmaması gerekiyor.

Deniz kaplumbağaları üzerine son derece önemli çalışmalar yapan iki yetkin kuruluştan biri olan DEKAMER ile, doğanın eşsiz renklerinden biri olan bu sevimli canlıların karakteristik özelliklerinden tutun da diğer canlı türlerine karşı tehdit oluşturup oluşturmayacağına değin aklınızı kurcalayan pek çok soruya cevap bulabileceğinizin dopdolu bir röportaj gerçekleştirdik.

DEKAMER nedir? Vizyonu ve misyonundan bahseder misiniz?

DEKAMER, yani Deniz Kaplumbağası Araştırma, Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi, Pamukkale Üniversitesi'nin bünyesinde faaliyet gösteren bir Araştırma ve Uygulama Merkezi. Yönetimini deniz kaplumbağası konusunda uzman beş kişilik akademisyen kadronun yürüttüğü DEKAMER, faaliyetlerini ise Muğla – Dalyan'da yer alan rehabilitasyon merkezinde yürütüyor. Bu faaliyetleri Pamukkale Üniversitesiyle birlikte Orman ve Su İşleri Bakanlığına bağlı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bağlı Tabiat Varlıkları Genel Müdürlüğü ve Ortaca Belediyesinin de taraf olduğu bir protokol çerçevesinde yürütüyor.

DEKAMER, isminden de anlaşılacağı gibi hem deniz kaplumbağaları üzerinde araştırmalar yürütülmesi, hem de yaralı deniz kaplumbağalarının tedavi edilerek doğal yaşama kazandırılması için çalışıyor. Ayrıca DEKAMER bir ziyaretçi merkezi olarak da faaliyet gösteriyor. Yıllık 50 binin üzerinde ziyaretçi merkezimizi ziyaret ederek deniz kaplumbağaları ve koruma çalışmaları hakkında doğrudan bilgi alabiliyor. Uzun vadede çalışma konularını genişletip, diğer deniz canlılarının tedavilerinin yapılıp araştırılmaları yürütüleceği bir noktaya ulaşma hedefi bulunuyor.

Son üç yıl içinde DEKAMER'de ne kadar yol kat ettiniz?

DEKAMER'in 2008'de temelleri atıldığından günümüze kadar iyi bir gelişim gösterdiğini söyleyebiliriz. Merkezin bu süreçte ülkemizde tanınırlığı oldukça arttı. Özellikle son üç yıl içinde tanınırlık düzeyinin oldukça arttığını söyleyebiliriz. Aslında bu üç yıl, daha önceki yıllarda yapılan çalışmaların meyvesinin toplanmaya başlandığı bir dönem diyebiliriz. Merkeze telefon ve sosyal medya yoluyla ulaşan çok sayıda kişi hem deniz kaplumbağaları hem de deniz ve kıyılarla ilgili problemleri bize bildirmeye devam ediyor. Hatta öyle ki Ordu'dan, Çanakkale'den, Ardahan'dan insanlar arayıp yaralı bulduğu kara kaplumbağaları için neler yapabileceklerini danışıyorlar. Bu güzel bir gelişme. Çünkü sadece bilimsel çalışmalar yapmak doğa koruma çalışmalarında yeterli değil. Bunların insanlara da aktarılması gerekiyor ve geri dönüşler doğru yolda olduğumuzu gösteriyor.

DEKAMER aynı zamanda uluslararası camiada da iyi şekilde tanınan bir merkez haline geldi. İki yıl önce dünyadaki önemli bilimsel etkinliklerden biri olan Uluslararası Deniz Kaplumbağaları Biyolojisi ve Korunması Sempozyumunun otuz beşincisi, merkez Müdürlüğümüz Prof. Dr. Yakup Kaska başkanlığında Türkiye'de düzenlendi. Bu sürecin ardından birçok yabancı araştırmacı ile yürüttüğümüz çalışmalar hız kazandı.

Son olarak gelişmelerden bahsederken, ekibimiz ve kapasitemizden de bahsetmek gerekiyor. Bu yıl aramıza yeni arkadaşlar kattık. Bu sayede hem daha iyi hem de daha hızlı yaralı kaplumbağalara müdahale edebiliyoruz. Önümüzdeki dönemlerde yeni arkadaşları ekibimize katarak büyümeyi planlıyoruz.

Amacınız doğrultusunda ortak faaliyetlerde bulunduğunuz kuruluşlar oldu mu?

DEKAMER birçok kişi ve kuruluşla iş birliği içerisinde. İlk günden bu yana ilgili bakanlıklarla ve yerel yönetimlerle iş birliğini sürdürüyoruz. Bunun yanı sıra hem yerel hem deulusal STK'lar ile iş birliğimiz devam ediyor. Bunlar hem farklı projeler kapsamında eğitim ve uygulama şeklinde hem de yaralı hayvanların sağlıklı transferi konusunda olabiliyor.

Bunların yanında uluslararası ortaklıklarımız da bu süreçte gelişti ve şu anda uluslararası ortaklarımızla yürüttüğümüz farklı projelerimiz var. Bu projelerde neredeyse tüm Akdeniz ülkeleri ile ortak çalışmalar yürütüyoruz.

Türkiye'de kaç tür deniz kaplumbağası mevcut? Bu türler arasında nesli tükenme tehlikesi bulunan türler mevcut mu?

Öncelikle geçtiğimiz ay bir röportajda vurguladığımız bir noktayı hatırlatmakta yarar var. Türkiye deniz kaplumbağalarının evidir. Akdeniz'deki en önemli yuvalama alanlarına sahip ülkelerin başında geliyor. Ayrıca son yıllardaki çalışmalar gösteriyor ki önemli beslenme ve kışlama alanlarına da ev sahipliği yapıyor.

Türkiye'de iki deniz kaplumbağası türü yuva yapmaktadır. Bunlardan herkesin bilimsel ismiyle bildiği *Caretta caretta*, yani iribaş deniz kaplumbağası. Diğer tür ise iribaş deniz kaplumbağasının gölgesinde kalan yeşil deniz kaplumbağası (*Chelonia mydas*). Ayrıca dünyadaki en büyük sürüngenlerden biri olan deri sırtlı deniz kaplumbağası (*Dermochelys coriacea*) de zaman zaman sularımızda görülen ancak yuva yapmayan bir türdür.

Genel olarak baktığımızda tüm deniz kaplumbağaları çeşitli anlaşmalar ile koruma altında. Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından belirlenen kritere dünya genelinde iribaş deniz kaplumbağası VU yani duyarlı kategorisinde yer alırken yeşil deniz kaplumbağası EN, yani tehlikede kategorisinde yer alıyor. Ancak Akdeniz'e geldiğimizde durum biraz farklı. İki yıl önce açıklanan değerlendirmeden sonra Akdeniz'deki iribaş deniz kaplumbağası LC, yani en az endişe verici kategorisine alındı. Burada uzun yıllardır yürütülen koruma çalışmalarının sonuçlarını görmeye başladığımız söylenebilir. Ancak bu tür hem biz hem de diğer araştırmacılar tarafından *Korumaya Bağımlı* olarak değerlendiriliyor. Çünkü koruma çalışmaları olmazsa tür hızlıca tehlike altında olan türler statüsüne dönebilir. Yeşil kaplumbağa ise tüm dünyada tehlike altında bir tür olarak kabul görürken, Akdeniz popülasyonu için durum çok daha kritik. Yapılan çalışmalar, yuvalayan dişi sayısının 1000'in altında olduğunu gösteriyor ki bu oldukça düşük bir sayı. Türkiye ise bu türün bilinen yuvalama alanlarının %60'ından fazlasına sahip. Bu açıdan Türkiye yeşil deniz kaplumbağaları için en önemli ülke konumunda.

***Caretta caretta*ların karakteristik özellikleri nelerdir? Yaşamaları için gerekli olan koşullar hakkında detaylı bilgi verebilir misiniz?**

Burada önce deniz kaplumbağalarının ortak özelliklerinden, sonra da her iki türümüz için bilgi vermek istiyoruz. Deniz kaplumbağaları, dünyanın tropik ve subtropik bölgelerinde yaşayan, karadan denize geçiş yapmış türler. Yaşamlarını denizde geçirseler de karasal özellikleri olan akciğerli solunum nedeniyle düzenli olarak su yüzeyine gelip nefes almak zorundalar. Ayrıca yaşamlarının tamamına yakını denizde geçirseler de yumurtalarını bırakmak için karaya bağımlılar. Yumurtalarını kumlu sahillere bırakıyorlar. Yumurta bırakıldıktan sonra yaklaşık iki ay süren bir kuluçkanın ardından avcı hayvanlardan korunabilen yumurtalardan yavrular çıkar. Bir-iki gün yuva içerisinde kabuklarının düzelmesini ve diğer yavruların çıkmasını beklerler ve geceleri topluca yuvadan çıkarak, deniz üzerindeki ışıltıyı takip ederek deniz giderler. Denize ulaşan yavrular, 20 yılı aşkın bir süre denizlerde farklı alanlarda dolaır, saklanır ve beslenerek erginliğe ulaşırlar. Bu süre içinde tam olarak nerede neler yaptıklarını bilmediğimiz için bu yıllara kayıp yıllar ismini veriyoruz. Son yıllara yapılan çalışmalar ile kayıp yıllar hakkında bilgi sahibi olmaya başladık ancak çok daha fazla çalışmaya halen ihtiyaç var. Bu süreçte, kumsala bırakılan 1000 yumurtadan 20-25 yıl sürede ancak bir veya iki yavru erginliğe ulaşabiliyor. Burada bir başka önemli özelliklerinden bahsedelim. Erginliğe ulaşan deniz kaplumbağaları, yıllar sonra yumurtadan çıktıkları kumsala geri dönerler. Buna natal homing ismini veriyoruz. Erginliğe ulaşan kaplumbağalar, üremek için yumurtadan çıktıkları kumsallara gelirken, yuvalama sezonu sonunda kışlama ve beslenme alanlarına göç ederler. Bu oldukça yıpratıcı bir süreç olduğu için iki ya da üç yılda bir üremek için yuvalama kumsallarına gelirler. Bir yuvalama sezonunda ise yaklaşık 15 gün arayla ortalama üç ila dört yuva yaparlar. Her yuvaya 70-100 kadar yumurta bırakırlar. Bu yüzden deniz kaplumbağalarını sadece yuvalama kumsallarında değil, denizde ve diğer kışlama ve beslenme alanlarında da korumamız gerekiyor.

Deniz kaplumbağalarının bir diğer önemli özelliği ise bu canlılarda cinsiyet kromozomu bulunmaması. Bu nedenle bir yumurta yuvaya bırakıldığında, çıkacak yavrunun cinsiyeti belirsizdir. Cinsiyet, kuluçka sırasındaki sıcaklık ile belirlenir. Yaklaşık 29°C sıcaklıkta yuvadaki yavruların yarısı dişi, yarısı erkek olarak gelişirken sıcaklık arttıkça dişi oranı artar ve 32°C'ye geldiğimizde yuvadaki yavruların tamamı dişi olur. Tam tersi şekilde sıcaklık düştükçe erkek oranı artar. Bu nedenle küresel ısınma nedeniyle en fazla etkilenecek türlerin arasında deniz kaplumbağaları bulunmaktadır.

Ülkemizdeki deniz kaplumbağalarının özelliklerinden kısaca bahsedecek olursak, iribaş deniz büyük kafasıyla ve kahverengi-kızıl rengiyle kolayca ayırt edilen bir türdür ve etçildir. Deniz kabukluları, denizaneları ve fırsatçı olarak balıklarla beslenirler. Yeşil deniz kaplumbağası ise tüm türler arasındaki tek otçul türlerdir. Deniz tabanındaki yosunlar ve deniz çayırlları ile beslenirler. Kafaları iribaş deniz kaplumbağasına göre oldukça küçük ve kahverengi-yeşil renktedir. Ülkemizde iribaş deniz kaplumbağası ağırlıklı olarak Anamur ve batısındaki kumsallarda yuva yaparken, yeşil deniz kaplumbağası Mersin, Adana ve Hatay'da yuva yapmaktadır.

Caretta caretta insan sağlığı için tehlike arz eder mi?

Deniz kaplumbağaları insan sağlığı için hiçbir tehlike arz etmezler. Hayvanlardan insanlara bulaşabilecek zoonoz bir hastalık taşımazlar. Bunun yanında da tüm dünyada her zaman barışçıl türler olarak bilinirler. İnsanların binlerce yıldır ilgisini çeken bu canlılara her zaman ayrı bir önem verilmiştir. Bunu binlerce yıl önce basılmış sikkelerin üzerinde gördüğümüz deniz kaplumbağası figürlerinden kolayca anlayabiliriz. Ayrıca dünyanın denizle ilişkili hemen her kültüründe deniz kaplumbağalarına ilişkin bir figür görmek mümkün. Bunlar da deniz kaplumbağalarının insan için tehlike arz etmeyip saygı ve sevgi duyulan bir hayvan olduğunu gösteren işaretlerdir.

Son dönemde caretta caretta hakkında çıkan haberler hakkında ne düşünüyorsunuz? Sızce bu haberlerin doğruluk payı nedir?

Son yıllarda özellikle belli turistik alanlarda ısıрма haberleri gündeme geliyor. Bu konuda çok açıklama yaptık. Deniz kaplumbağaları oldukça barışçıl türlerdir. İnsanın olumsuz etkileri olmadıkça herhangi bir saldırganlık göstermezler. İnsan eliyle turistlere şov yapmak için beslenmeye alışan bazı hayvanlar yoğun strese maruz kalıyorlar ve bunlarda agresif reaksiyonlara yol açabiliyor. İnsanlar deniz kaplumbağasını sevmek için sürekli taciz etmesi, bazı durumlarda korkarak kaplumbağalara tekme atması gibi durumların olduğunu öğreniyoruz. Bunlar hayvanların ne hale sokulduğunu anlatmak için yeterli örnekler. Kaplumbağaları beslemeyip uzaktan sevdiğimiz sürece hiçbir sıkıntı yaşamayacağız.

Kısa bir cümle de basın için söylemek istiyoruz. Basın çalışanlarının doğa koruma konusundan ciddi bir eğitimden geçmesi ve habercilik politikalarını gözden geçirmeleri gerekiyor. Yapılan haberler insanları panığe sürüklerken kaplumbağalar için yeni bir tehdit doğuruyor. Bizim yıllardır beraber çalıştığımız basın mensupları ile gayet bilgilendirici haberler üretilirken birçok yerde bu duyarlılığı göremiyoruz. Bu da doğa koruma çalışmalarının geleceği için bir tehdit.

Gelecekte deniz kaplumbağalarıyla ilgili yapmayı planladığınız yeni bir proje var mı?

Aslında DEKAMER'in projeleri hiç bitmiyor diyebiliriz. Şu anda yürüten uzun soluklu projelerimiz ile uluslararası ortaklarımızla birçok konuda araştırmalara devam ediyoruz. Bir tanesi INDICIT isimli, Avrupa Birliği destekli ve Akdeniz'deki plastik kirliliğinin deniz kaplumbağalarına ve deniz canlılarına etkisini araştıran bir proje. Deniz kaplumbağalarının denizanası ile beslendiğini söylemiştik. Denize atılan plastik poşet vb atıklar kaplumbağalar tarafından yenilerek ölümlerine yol açıyor. Biz bu etkinin boyutlarını projemizle araştırıyoruz ve ilk sonuçlar plastiğin beklediğimizden daha büyük etkileri olduğu yönünde. Bu proje tamamlandığında elde edilecek sonuçlar ile Avrupa ülkelerinde plastik kullanımının düzenlenmesine yönelik önemli adımlar atılacağına inanıyoruz. Bunun dışında deniz kaplumbağaları ve diğer deniz canlıları ile ilgili birçok yürüten ve yapmayı planladığımız projemiz var. Bu çalışmalar ekip arkadaşlarımız ve gönüllülerimizin katkılarıyla birlikte sürdürülüyor.

Türkiye sularında ve sahillerinde deniz kaplumbağaları ve diğer deniz canlıları hakkında olumlu veya olumsuz yeni bir düzenleme söz konusu mu?

Türkiye, yasal olarak doğa koruma için iyi düzenlemelere sahip diyebiliriz. Örneğin deniz kaplumbağalarının korunmasına yönelik periyodik olarak toplanan bir bilim komisyonumuz var. Çeşitli üniversitelerden araştırmacılar, bakanlık temsilcileri ve STK görevlileri bir araya gelerek sorunlar ve yapılması gerekenler hakkında tartışıyorlar. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın bilim komisyonu tavsiyeleri doğrultusunda yayımlanmış olduğu bir Deniz Kaplumbağalarının Korunması Genelgesi var ve oldukça kapsamlı bir genelge. Birçok ülkedeki meslektaşlarımızla konuştuğumuzda “şöyle bir yasal düzenleme yapmanız iyi olabilir mi” sorusuna genellikle “zaten öyle bir düzenlememiz var” yanıtını veriyoruz. Önemli olan uygulamaların doğru ve tam olarak gerçekleştirilmesi. Bizim yasal düzenlemeden ziyade uygulama aşamasında sıkıntılarımız var.

Sızce mevcut düzenlemelerde eksik olan noktalar var mı? Türkiye sularının ve plajlarının nasıl bir sisteme ihtiyacı var?

Daha önce de dediğimiz gibi, mevcut düzenlemelerin gereklerini yerine getirmek çoğu bölgemiz için yeterli olacaktır. En iyi yasal düzenlemelere sahip olabilirsiniz ama bu yeterli değildir. Bunlar uygulanmadıktan sonra sadece kâğıt üzerinde yazı olarak kalırlar. Burada ana sorumluluk kamu kurumlarında olsa da vatandaşların üzerinde de önemli sorumluluklar bulunuyor. Özellikle denizlerin ve akarsuların kirlenmesi, balıkçılık, yapılaşma gibi konularda vatandaşlar da üstüne düşen sorumlulukları yerine getirmek zorunda. Tüm çabalara rağmen bazı bölgelerde sorunlar, vatandaşların katkı göstermemesi nedeniyle çözülemiyor. Örneğin Doğu Akdeniz sahilindeki plastik kirliliği veya batıda turistik bölgelerdeki ışık kirliliği. Bizim önceliğimizin toplumsal olarak mevcut düzenlemelere uygun hareket edip, uygulamaların takipçisi olmak ve ilgilileri uyarmak. Bazı ülkelerde bize göre çok daha basit ve sınırlı koruma düzenlemeleri olmasına rağmen bu düzenlemelere uyulduğu için etkin koruma başarısı sağlayabiliyorlar.

Bu bahsettiğimiz sorunlar bir günde aşılacak sorunlar değil ancak yarın olmadan bunların çözümü için çalışmaya başlamalıyız. Burada insanları harekete geçirecek ve etkileyecek güç sivil toplumdur. Sivil toplum hem farklı kurum ve kuruluşları bir araya getirme hem de insanlara ulaşma görevini yapabilme kapasitesine sahip. Biz DEKAMER olarak, inandığımız sivil toplum projelerine kapasitemiz ölçüsünde katkı sağlamaya çalışıyoruz. Ülkemizde bu projelere destek olacak çok sayıda kurum ve araştırmacı var. Birlikte çalışarak sorunlarımızın üstesinden gelebiliriz.

Röportajdan bağımsız olarak, DEKAMER'in ısırılma vakaları sonrasında habercilik bazında yapılan hatalara dair vermiş olduğu demeçten, kendi kaynaklarından alıntılarla bir paragrafı paylaşmak istiyorum.

"On iki yıldır dehşet, saldırı, boğmaya çalıştı, devasa hayvan panik saçtı gibi başlıklarla, biraz daha fazla tık almak için yapılan haberler bu paniğin artmasına yol açıyor. Bunu oldukça sorumsuz olarak nitelendiriyoruz. Ayrıca yapılan haberlerde kullanılan dil, talihsiz kişilerin olayın stresiyle kullandığı anlatımları stizgeçten geçirmeden kullanınca durum daha da vahimleşiyor. Örneğin kaplumbağaların dişleri yoktur. Ancak haberlerde kaplumbağaların dişlerinden bahsetmek, kaplumbağanın boğmaya çalışması, şah damarına saldırması gibi panikle söylenmiş ve gerçekte alakası olmayan betimlemeler sorunun çözülmesine değil derinleşmesine, insanların denizde kaplumbağa avına çıkmasına yol açacaktır. Bu "Tık Haberciliği" anlayışından vazgeçilip en kısa sürede sorumlu habercilik anlayışının benimsenmesini tüm medya organlarından talep ediyoruz."

DEKAMER'in çalışmalarına gönüllü olarak destek vermek ve hakkında daha detaylı bilgiye ulaşmak istiyorsanız [tık tık](#).